

- генерального отамана Українського січового союзу, голови Української Боевої Управи Кирила Трильовського, 17 травня 2007 р. / упоряд., ред. І. Монолатія. – Коломия : Вік, 2007. – 312 с.
42. Масан О. Перші Буковинські “Січі” / Олександр Масан // “Завальська “Січ” – початок масового руху національно-патріотичних сил за відродження української державності : матеріали наук.-теор. конф., 25 березня 1995 р., с. Завалля Снятинського району Івано-Франківської обл. – Снятин : Над Прутом, 1995. – С. 35–44.
43. Монолатій І. Образ власного війська у становленні українського національного руху / І. Монолатій // Лицарі рідного краю: січово-стрілецька традиція в історії, культурі та мистецтві України ХХ століття : матеріали Всеукр. наук.-теор. конф., присв. пам’яті організатора січово-стрілецького руху в Галичині, генерального отамана Українського січового союзу, голови Української Боевої Управи Кирила Трильовського, 17 травня 2007 р. / упоряд., ред. І. Монолатія. – Коломия : Вік, 2007. – С. 9–34.
44. Монолатій І. Українські легіонери. Формування та бойовий шлях Українських Січових Стрільців, 1914–1918 рр. / Іван Монолатій. – К. : Темпора, 2008. – 88 с.
45. Паньків М. Етнографічний територіальний поділ Івано-Франківщини: перехідні зони / М. Паньків // Етнос і культура. – 2008. – № 4/5. – С. 162–169.
46. Паньків М. Покуття / Михайло Паньків // Жовтень. – 1987. – № 2. – С. 100–104.
47. Покуття. Історико-етнографічний нарис. – Львів : Манускрипт – Львів, 2010. – 456 с.
48. Покуття; Покутяни // Енциклопедія Українознавства. Т. 6. – Львів, 1996. – С. 2153–2156.
49. Трофим’як Б. Гімнастично-спортивні організації в національно-визвольному русі Галичини (друга пол. ХІХ – перша пол. ХХ ст.) / Б. Трофим’як. – Тернопіль : Економічна думка, 2001. – 694 с.
50. Харитон В. Снятин над Прутом. Ч. 1 : Нариси історії міста та околиць від найдавніших часів до початку ХХ століття / Василь Харитон, Михайло Тимофійчук. – Снятин : Прут Принт, 2003. – 224 с.
51. Якимович Б. До початків відродження українського війська. Стрийська сторінка в історії Українського Січового Стрільцтва / Богдан Якимович // Україна. Культурна спадщина. Національна свідомість, державність. – Львів, 1998. – Вип. 1. – С. 693–701.

В статті проаналізовані передумови зародження сечевого движенья в регионе, отражен процесс создания сечевых обществ, их практическая деятельность и противодействие со стороны местных властей, раскрыто сотрудничество покутских и буковинских “Сечей”.

Ключевые слова: Покуття, “Сечь”, сечевое движенье, “Народный союз”, Буковина.

The article analyzes the preconditions of a Sich movement in the region, reveals the process of the creation of Sich societies, their practical activity and confrontation from local authorities, the cooperation of “Siches” of Pokuttya and Bukovyna.

Key words: Pokuttya, Sich, Sich movement, “the People’s Union”, Bukovyna.

УДК 94 (477) 1985/1991: 323

ББК 63.3 (4 Укр)

Степан Кобута

“ГАЛИЦЬКА АСАМБЛЕЯ” 1991 РОКУ: ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЕКТ ЧИ СПРОБА РЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА?

У статті розглядаються передумови проведення, сутність та зміст прийнятих документів і наслідки спільних сесій Івано-Франківської, Львівської й Тернопільської обласних рад у 1991 році. З’ясовано характер цих заходів, що увійшли в історію під назвою “Галицька асамблея”, їхній вплив на розвиток політичної й економічної ситуації в регіоні та Україні.

Ключові слова: Галицька асамблея, демократичні ради, національно-демократичні сили, незалежність, соборність України.

Цьогорічне двадцятиліття події, яка у свій час опинилася в центрі уваги політичних сил, державних органів, громадськості України, пройшло тихо й практично непомітно. Об’єднана сесія депутатів обласних рад Івано-Франківської, Львівської та Тернопільської областей, що відбулася 16 лютого 1991 року у Львові й отримала назву Галицька асамблея, на двадцятому році незалежності України не була удостоєна ні урочистих засідань, ні інших публічних заходів з боку органів державної чи місцевої (на регіональному рівні) влади, ні політичних сил, що відносять себе до національно-

патріотичного табору. Навіть преса практично “проїхала” цю дату історичного календаря, проігнорувавши можливість хоча б у популярній формі подати громадянам інформацію про подію.

Така інертність є показовою (і зрозумілою) для нинішнього центрального (київського) владного олімпу країни, але мовчання західноукраїнського політикуму викликає як мінімум здивування. Адже й зараз в органах влади й місцевого самоврядування, в активному громадсько-політичному житті залишається чимало безпосередніх учасників того зібрання – людей, які брали активну участь у підготовці, проведенні двох сесій Галицької асамблеї, на яких покладалися певні завдання з виконання відповідних ухвал і рішень. Тож виникає питання, наскільки тогочасний спільний форум обласного депутатського корпусу трьох галицьких областей був серйозною подією і, власне, чим він був за суттю.

З історіографічної точки зору ця проблема залишається практично нерозкритою, незважаючи на чималий доробок наукової спільноти щодо висвітлення стану суспільно-політичного розвитку України за останні десятиліття. У працях відомих науковців цієї проблематики О.Бойка, О.Гараня, С.Кульчицького, В.Литвина та ін. Галицькій асамблеї присвячено одне-два речення, та й згадується вона в контексті проблеми соборності. Аналогічна ситуація із висвітленням цього форуму і в матеріалах більшості вузівських підручників та довідкових видань, у тому числі й написаних науковцями із західного регіону, для яких дана подія за означенням повинна бути більш зрозумілою, ніж історикам з інших частин країни.

Зрештою, у 2003–2004 роках роль літописців Галицької асамблеї взяли на себе безпосередні організатори цього форуму: М.Яковина – у 1991 р. голова Івано-Франківської обласної ради [32] та С.Давимука – голова Львівського обласного виконавчого комітету [14], своїми публіцистичними працями намагаючись спростувати провокаційні заяви представників лівих сил про асамблею як ініціативу галицького сепаратизму та розпалювання міжрегіональної ворожнечі. Саме їхні підходи й лягли в основу інформаційної статті про Галицьку асамблею на сторінках електронної Вікіпедії [9]. У 2005 р. діяльність і значення асамблеї через призму проблеми соборницьких та сепаратистських проявів у незалежній Україні намагався окреслити у своїй праці прикарпатський науковець С.Адамович [6]. Його висновки про Галицьку асамблею як “форму регіональної економічної та суспільно-політичної співпраці галицьких областей в умовах тиску зі сторони компартійно-державних центральних органів влади” цілком вписуються в загальну методологію підходів ініціаторів її проведення, хоча дещо нівелюються авторською тезою “найкращим свідченням соборницьких устремлінь галичан стало те, що ідея асамблеї була забута після проголошення Акта про незалежність 24 серпня 1991 р.” [6, с.31].

То ж чи не брак саме якісної наукової оцінки означеної події став однією з причин її забуття, трансформації у свідомості та лексиці окремих політиків Галицької асамблеї як чогось негативного, більш того, провокаційного й спекулятивного. Не дивно, що саме політична оцінка цього заходу ідеологічними опонентами, препарована у відповідному пропагандистському дусі, стала своєрідним жупелом сепаратизму, до якого вдавалися та й продовжують удаватися ліві, комуністичні оратори, дезінформуючи громадськість про міфічні наміри створення Галицької республіки чи автономії й протиставляючи їм ідею “справедливого” федералізму [32]. У цю провокаційну з боку комуністів тему дискусії втягуються й прихильники унітаризму та національно-патріотичного табору, намагаючись спростувати сепаратистську природу події, яка у своїй основі мала зовсім інше змістове навантаження [10; 30].

Тож мета статті – з’ясувати внутрішню природу Галицької асамблеї, зміст і характер прийнятих документів, цілі та завдання її ініціаторів на фоні розвитку тогочасних суспільно-політичних і соціально-економічних інтересів. Джерельною базою

дослідження є документи самої об'єднаної сесії, газетні матеріали про цю подію, звіти й аналіз заходу з боку опонентів (архівні матеріали колишньої компартії України), відгуки й спогади про асамблею її учасників.

Тогочасна політична ситуація була доволі драматичною, з огляду на різновекторні процеси, що відбувалися як в СРСР у цілому, так і в Україні зокрема. На союзному рівні початок 1991 року позначився посиленням консервативних і реакційних тенденцій у політичному та економічному житті країни. Небажання союзного керівництва миритись із незалежницькими діями прибалтійських республік призвело до спроб у січні–лютому 1991 року військово-насильницькими методами зупинити суверенізацію Литви й Латвії. Невдалі заходи союзного уряду прем'єр-міністра В.Павлова з приборкання глибокої економічної кризи посилили інфляційні процеси й викликали величезну хвилю невдоволення серед населення. Усе це в комплексі впливало на розвиток ситуації в Україні, де були свої особливості. На березневих виборах 1990 року в трьох галицьких областях: Івано-Франківській, Львівській та Тернопільській до обласних, багатьох міських та районних рад прийшли національно-демократичні сили, що отримали більшість. Західноукраїнський регіон став прикладом національно-політичних перетворень, пов'язаних із декомунізацією та деідеологізацією суспільного життя, початком реформістських заходів у культурній, освітній, релігійній сферах [20].

Слід підкреслити, що перші свої кроки демократичні ради здійснювали за унікальних для радянської історії умов: перебуваючи в політичному протистоянні з місцевими партійними комітетами Компартії України (КПУ), що на заході України втратили владу над радами, та з республіканськими й союзними партійно-державними органами, які ще намагалися контролювати ситуацію загалом. Ця перманентна боротьба була складовою загальної боротьби демократичних сил у республіці, яку очолювали депутатська фракція Народна рада в українському парламенті та ряд новоутворених українських політичних партій та об'єднань, лідером яких виступав Народний Рух України. Після прийняття Верховною радою УРСР Декларації про державний суверенітет України та політичної кризи, викликаній протистоянням демократичних і комуністичних сил восени 1990 року (студентського голодування, відставки уряду В.Масола), консервативні сили в українському керівництві перейшли в політичний контрнаступ, що позначився посиленням економічного й політичного тиску республіканського центру проти демократичних рад у Галичині, розігруванням сепаратистських загроз для цілісності України в Донбасі, Криму, на Закарпатті.

Однак криваві події у Вільносі й Ризі викликали хвилю протесту не тільки демократичних сил і громадськості в Галичині, але й неприйняття з боку частини українських парламентарів та Президії Верховної Ради України, які засудили насильницькі дії союзного центру [17]. По суті, на рівні республіканського керівництва поглибилися внутрішні протиріччя по лінії взаємин між Верховною Радою та ЦК Компартії України, і в самій Раді між прихильниками Голови Ради Л.Кравчука (суверен-комуністами) та консерваторами (ортодоксами) лінії С.Гуренка. Останні намагалися зупинити демократичні процеси, підігриваючи в тому числі сепаратистські настрої. Національно-демократичні сили в цій ситуації могли стати союзником Л.Кравчука в рамках протистояння з партійною республіканською владою та відстоювання суверенності республіки перед союзним центром, особливо після ініціативи М.Горбачова провести 17 березня 1991 р. референдум щодо перспектив збереження СРСР.

Тож саме в контексті цих тенденцій суспільно-політичного розвитку слід розглядати скликання Галицької асамблеї, що в першу чергу мала об'єднати зусилля органів місцевої державної влади на подолання кризових явищ в економічній і соціальній сфері та визначити свої позиції щодо політичної ситуації. Принаймні так пояснювали скликання об'єднаної сесії її ініціатори в пресі й у виступах під час проведення форуму [7; 13].

Сама ідея провести подібний захід виникла на рівні керівників обласних рад на початку 1991 року [32]. Авторство назви приписують голові Львівської облради, народному депутату Верховної Ради В.Чорноволу, який нібито 4 січня 1991 року під час проведення у Львові міжпартійної конференції заявив про намір утворити “Галицьку асамблею депутатів трьох рад” [4, арк.7]. Однак у тогочасній західноукраїнській пресі, що доволі оперативно й усебічно висвітлювала діяльність місцевої влади та політичних і громадських організацій, інформація про Галицьку асамблею як таку до моменту проведення форуму 16 лютого не вживалася. На слуху були загрози сепаратизму з боку тих регіонів, де домінували комуністичні сили, тож навіть В.Чорновіл, який з 1989 року активно пропагував ідею федералізму України на основі союзу історично сформованих територій-земель [31, с.581], на початку 1991 р. уникав публічних заяв із цього приводу, намагаючись не особливо наголошувати на різниці між регіонами.

Подібну позицію займали й інші регіональні керівники. За півтора місяця до проведення Галицької Асамблеї голова Івано-Франківської обласної ради М.Яковина, відповідаючи на запитання місцевого кореспондента про міжрегіональні відмінності України, реальність загроз сепаратизму та перспективу запровадження федеративного устрою ухилився від прямої відповіді, відзначивши водночас “розмаїтість діалектів та говірок, своєрідність побутових чи агротехнічних традицій у різних географічних регіонах, часом різні суспільно-політичні пріоритети і багатства рис українського характеру, строкатість суспільно-психологічних типів” [29]. На його думку, масштабна реформа адміністративно-територіального устрою була ще не на часі, натомість “надання певної автономності окремим землям (чи історичним областям) України у вирішенні от хоч би таких проблем, як запровадження приватної власності на землю, власної податкової, цінової політики, самостійного формування місцевого бюджету, програм економічного, соціального, культурного розвитку допоможе завершити перехід до дійсно демократичних методів державного управління” [29]. Тобто мова йшла про зміну моделі управління, децентралізації владної вертикалі, але аж ніяк про якусь адміністративну автономію.

Наприкінці січня 1991 року відбулося розширене засідання координаційної ради Івано-Франківської крайової організації НРУ, у якій узяли участь чільні рухівці – представники місцевих органів влади. Головуючий М.Яковина й учасники цієї наради обговорили поточну політичну й соціально-економічну ситуацію в області, регіоні й країні, але питання щодо майбутньої спільної сесії на цій раді як політичному органі, що, по суті, визначав характер діяльності своїх членів у владі, не розглядалося [11]. Не стало воно предметом обговорення й на черговій третій сесії Івано-Франківської обласної ради, яка тривала з 29 по 31 січня [27]. Упродовж місяця з моменту ймовірного прийняття керівниками рад рішення публічних заяв про підготовку такої сесії не робилося й у пресі відповідного інформаційного супроводу не відзначено.

Наприклад, тогочасні прикарпатські демократичні газети у своїй масі були заповнені матеріалом проти союзного референдуму 17 березня, інформацією із балтійських республік, передруком статей із демократичних союзних видань про загрозу наступу реакції, характеристикою погіршення соціально-економічного стану країни, агітаційним матеріалом за незалежність України.

І тільки 7 лютого газета “Галичина”, як офіційний орган Івано-Франківської обласної ради, опублікувала коротеньке повідомлення для депутатів Івано-Франківської обласної ради за підписом М.Яковини, у якому вказувалося: “16 лютого в м. Львові об 11-й годині за місцевим часом у приміщенні оперного театру відбудеться спільне сесійне засідання Івано-Франківської, Львівської і Тернопільської обласних Рад. Порядок денний: 1. Загальна концепція економічної співпраці в регіоні. 2. Про політичну ситуацію в регіоні та союзний референдум [28]. На черговій традиційній прес-конференції М.Яковина пояснював журналістам потребу в проведенні такого заходу

виключно наслідками соціально-економічної кризи, з якої самотужки вибратись окремому регіону не під силу: “В боротьбі за виживання ми шукаємо надійних партнерів. Для нас близькими по духу були і залишаються львів’яни. Навіть тепер вони першими прийшли на допомогу – виручили маргарином і олією... Консолідація зусиль, зміцнення горизонтальних зв’язків, вибір оптимальних варіантів розвитку промисловості і сільськогосподарства – тільки цей шлях може гарантувати більш-менш нормальне життя мешканцям Прикарпаття” [18].

Ніби в унісон із позицією влади в місцевій пресі був опублікований проект закону “Про іноземні інвестиції в Івано-Франківській вільній зоні”, підготовлений депутатом обласної ради, доцентом Івано-Франківського інституту нафти і газу І.Гаврилюком [19], де пропонувалися механізми розвитку області (регіону) на принципово відмінних від радянської централізованої командної економіки принципах. Таким чином, підготовчий період до проведення сесії був значною мірою утаємниченим, не мав широкого публічного розголосу, масової медійної підтримки, тож говорити про нього як виключно політичний проект (піар-акцію) не доводиться.

У роботі сесії, яка проходила в приміщенні Львівського театру опери та балету, узяло участь понад 1200 осіб. Окрім депутатів-галичан були запрошені депутати представницьких органів сусідніх Закарпаття, Буковини, Рівненщини, Волині, Вінниччини, а також депутати українського парламенту [1]. Показовим було й те, що, окрім депутатського корпусу місцевих рад, демократично налаштованих народних депутатів УРСР та СРСР, представників громадських і політичних організацій національно-патріотичного спрямування, у сесії взяли участь також і керівники обласних, ряду районних та міських комітетів компартії України галицьких областей. Присутність на сесії першого заступника Голови Верховної Ради І.Плюща теж надавала цьому форуму важливої суспільної легітимності, хоч сам І.Плющ пізніше стверджував, що в Києві були до певної міри стурбовані й налякані потенційною диверсією “сепаратистської” Галичини [30].

Офіційна мета зібрання, яке в пресі синхронно нарекли “Галицька асамблея”, – вироблення спільної концепції реальних економічних взаємовідносин, оцінка суспільно-політичної обстановки в регіоні, визначення відношення до союзного референдуму. Серед аргументів на користь економічної інтеграції галицьких областей голова Львівської обласної ради В.Чорновіл відзначив однорідність політичних процесів, спільність економічних, культурних, історичних, релігійних традицій, що дозволяли на їхній базі утворити регіонально-виробничий комплекс для вирішення гострих проблем соціально-економічного характеру [4, арк.7]. Подібні аргументи наводили також і голови Івано-Франківської й Тернопільської обласних рад М.Яковина та В.Олійник. Конкретизацію підходів і механізмів економічної співпраці виклали у своїх виступах голова Львівського обласного виконавчого комітету С.Давимука та заступник голови Івано-Франківського облвиконкому В.Павлик.

Філософію настроїв учасників зібрання (та й багатьох мешканців регіону) озвучив С.Давимука: “Хотів би відзначити чи не найпотужніше на Україні, майже генетичне прагнення нашого населення до повнокровної української державності, живуче почуття господаря, нестримний потяг до підприємництва та жагу до приватної власності. Саме це визначає основні напрями майбутньої стратегічної роботи, формування та утвердження регіонального фрагменту державності України” [23].

Підсумком обговорення стало прийняття сесією Угоди про основні принципи співробітництва трьох областей, у якій декларувалися базові напрямки співпраці. Серед них: підтримка регулярних контактів шляхом проведення консультацій, семінарів, конференцій з актуальних для сторін питань; пріоритетність економічних зв’язків між учасниками відповідно до угоди та законодавства України; посилення кооперації у взаємовигідних торгівельно-економічних стосунках та розробка заходів для реалізації

спільних інтересів; сприяння розвитку інфраструктури та спільних підприємств виробничої сфери на базі узгодженої структурної, інвестиційної, природоохоронної, регіональної політик і розширення співробітництва в комерційній, маркетинговій та посередницькій діяльності; сприяння розвитку контактів у соціально-культурній і науковій сферах, обмін досвідом діяльності громадських і політичних організацій. Ця угода укладалася на термін повноважень місцевих рад даного скликання, набувала чинності з моменту укладення. Стаття 8 передбачала умову припинення дії угоди – при відповідному рішенні однієї з рад із повідомленням сторін не пізніше як за рік до моменту розриву. Прийнята ухвала про співробітництво передбачала розширення економічних зв'язків у рамках усього західноукраїнського регіону, а на перспективу – і з іншими регіонами України [3, арк. 1–2; 7].

Ухвалою спільної сесії “Про регіональну Координаційну раду” було створено такий орган, до складу якого включено 12 осіб (керівники й заступники обласних рад та облвиконкомів, а також начальники планово-економічних управлінь). За згодою сторін у Львові мав бути сформований робочий апарат цієї ради з правом прийняття рішень консультативно-рекомендаційного характеру та створення комп'ютерного банку даних для нагромадження та обміну корисної інформації [25]. За зовні сухим для бюрократичного діловодства переліком заходів, відображених в ухвалених документах, усе ж проглядалося розуміння їхніми ініціаторами потреби кооперації в першу чергу горизонтальних виробничих і маркетингових зв'язків регіонального рівня. Зміст документів контрастував із традиційним тогочасним офіціозом партійно-державних документів на зразок “посилити”, “поглибити”, “інтенсифікувати”, “прискорити” тощо. Більшість депутатів західноукраїнських місцевих рад до певної міри були романтиками, сподівалися на прийняття “правильних” рішень, що самі по собі відкриють шлях новим прогресивним процесам [21]. Тож атмосфера романтизму накладала свій відбиток і на саму асамблею, і на діяльність місцевих органів пізніше.

Під час розгляду другого питання про оцінку політичної ситуації на першому місці фігурувала проблема збереження єдності українських земель. Вона набула актуальності у зв'язку з висуненням з боку окремих політичних сил сусідніх Польщі, Угорщини, Румунії, а також Молдови й Росії територіальних претензій до України та загрозою росту сепаратистських настроїв у самій республіці. Показовим було те, що депутати-учасники дискусії із цього питання як від національно-демократичних сил, так і керівники Івано-Франківського і Тернопільського обласних комітетів компартії України З.Куравський і І.Бойко були однастайні в необхідності збереження єдності й цілісності українських земель [7].

В остаточній редакції прийнятої Ухвали “Про єдність українських земель” було відзначено, що “правовою основою входження західноукраїнських земель до складу України вважати Акт Злуки УНР та ЗУНР 22 січня 1919 р. Проведені у жовтні 1939 року Збори по суті підтвердили цей Акт”. Другий пункт документа підкреслював принципову позицію “засудити будь-яке намагання порушити територіальну цілісність України” [24]. Таким чином, було досягнуто згоди в достатньо принципових для обох сторін питаннях і це можна вважати суттєвим компромісом між галицькими демократами і тими представниками компартії України, які погоджувалися на захист суверенних прав України.

Стосовно союзного референдуму, ураховуючи негативне ставлення більшості учасників зібрання до намірів збереження СРСР, було прийнято рішення про проведення в трьох областях паралельного обласного референдуму (опитування) з питання повної незалежності України. Зміст запитання: “Чи хочете ви, щоб Україна стала незалежною державою, яка самостійно вирішує всі питання внутрішньої та зовнішньої політики, забезпечує рівні права громадянина незалежно від національної та релігійної приналежності?” абсолютно виключав навіть натяк на якийсь автономізм чи сепар-

ратизм. За його доцільність проголосувала абсолютна більшість учасників зібрання, включаючи й депутатів-комуністів. Щоправда, лунали на сесії і думки проти галицького бюлетеня. Представник Рівненської крайової організації НРУ В.Червоний заявив, що “додатковий “галицький” бюлетень, незалежно від того, які там будуть питання – не на користь Галичині. На Волині, а тим паче на Великій Україні, ця ідея підтримки не знайде” [2, арк.108] .

Що ж до можливого республіканського бюлетеня (він на цей час ще не був затверджений Верховною Радою), то думки розділилися, хоч не виключалася можливість зняття галицького бюлетеня у випадку підтримки українським парламентом курсу на незалежність [3, арк.16]. Таким чином національно-демократичні сили Галичини, представлені в регіональних органах влади, залишали суверен-комуністам простір для політичного маневру. Присутній на сесії І.Плющ висловився за подальшу співпрацю всіх українських політичних сил на користь єдності, завершивши свій виступ повторенням слів із виступу голови Івано-Франківської обласної ради М.Яковини: “Боже, нам єдності дай, а в єдності ми ствердимо суверенну Україну” [1, арк.122]. І хоча рішення “Галицької асамблеї” мали більше політико-декларативний характер, практичні наслідки цього зібрання полягали в зростанні авторитету та впливу органів демократичної влади не тільки на місцеве населення, але й певний політичний та інформаційний прорив на всеукраїнському рівні.

Характерно, що відповідь компартійного керівництва республіки на депутатське зібрання у Львові була симетричною. За аналогією з Галицькою асамблеєю 19 лютого 1991 р. в Івано-Франківську відбулася велика нарада представників західноукраїнських обласних комітетів КПУ. Було утворено Координаційну раду в складі перших секретарів семи західноукраїнських обкомів КПУ, на яку покладалося завдання координації діяльності місцевих партійних комітетів для здійснення “спільних заходів в протистоянні наступу націоналістичних антикомуністичних сил” [4, арк.44]. Однак на фоні об’єднаної сесії рад ця подія пройшла практично непомітно, а з огляду на продовження падіння впливів місцевих комітетів компартії на розвиток ситуації в регіоні практичного значення не мала.

Візит у Львівську область на початку березня Голови Верховної Ради Л.Кравчука оцінювався як продовження лінії на зближення між націонал-демократами та суверен-комуністами. Тональність його публічних виступів і відповідей на запитання журналістів сприймалася місцевим політичним середовищем вельми позитивно. Підсумовуючи враження від поїздки й спілкування з галичанами, Л.Кравчук заявив: “Я для себе зробив висновок – ми готові перетерпіти пусті полиці, аби ми знали, що йдемо дорогою до суверенітету. Я виступаю за Союз суверенних держав рівноправних, вільних, самостійних, що на своїй землі вирішуватимуть всі питання” [5, арк.28]. Львівська газета “Ратуша” після цього писала: “З позиції регіональної, галицької, результат візиту Кравчука виглядає однозначно: Галичина перемогла! Ідея держави, яка Галичиною була відстоювана в довгій осаді, не тільки вистояла, але й стала домінуючою ідеєю уже не тільки для народу, але й для самої влади” [26]. “Нас потрохи починають визнавати, – так оцінив візит голови парламенту В.Чорновіл. – Своїм приїздом Кравчук узаконив більшість наших завоювань, в тому числі, і демонтаж пам’ятників В.Леніну. Ми здобули простір для дій <...>, а я не поступився жодним із своїх принципів” [16].

Протилежною була тональність характеристики візиту Л.Кравчука у звіті Львівського обкому партії в ЦК КПУ, де вказувалося “на загравання Л.Кравчука з псевдodemократами” [5, арк.63–64]. Поглиблення протиріч між “суверен-комуністами” й “ортодоксами”, загострення відносин між Л.Кравчуком та С.Гуренком підтверджували й народні депутати О.Ємець, Т.Стецьків і В.Філенко під час їхньої приїзду до Львова у квітні 1991 р.: “Між ними є реальні протиріччя <...> особливо напружилися відносини після поїздки в Галичину і він (Кравчук. – С.К.) викручується як лис між партократами

і демократами <...>. Окремі кроки Кравчука ми (Народна Рада. – С.К.) підтримуємо, якщо його всенародно оберуть президентом, то він остаточно відірветься від Москви і КПРС” [4, арк.81–82].

Таким чином, самостійницька позиція представників Галичини й готовність до певного компромісу з боку демократичних лідерів сприяли поглибленню розколу в комуністичному керівництві республіки, виокремленню в самостійну політичну силу групи поміркованих комуністів, які уже підтримували курс на суверенізацію, шукаючи точок опори і в національно-демократичному таборі. У контексті цього сама Галицька асамблея та відповідний резонанс у суспільстві працював на авторитет місцевих органів влади та політичних сил, які їх репрезентували. Підтвердженням цьому стали й результати референдуму 17 березня 1991 р., що юридично засвідчили різко негативне ставлення галичан до ідеї збереження СРСР і підтвердили курс на здобуття самостійності. За збереження Союзу у Львівській області проголосувало 16,4 відсотка, в Івано-Франківській – 18,2 відсотка, у Тернопільській, – 19,3 відсотка учасників опитування, у той час коли за “галицький” бюлетень, тобто повну незалежність України, висловилося 89,6 відсотка учасників голосування Львівщини, 87,2 – Прикарпаття та 85,3 – Тернопільщини. Стосовно республіканського бюлетеня більшість місцевих осередків нових політичних партій та громадських організацій агітували проти нього, хоча напередодні самого голосування Івано-Франківська крайова організація Руху відповідно до позиції Центрального проводу НРУ закликала підтримати “лінію Кравчука”. Тому на Прикарпатті за другий бюлетень висловилися 52,1 відсотка учасників, у той час, коли сусіди, в основному, голосували проти: львів’яни – 30,1, а тернопіляни – 35,2 відсотка [22].

Волевиявлення щодо третього, галицького бюлетеня, стали своєрідною репетицією перед майбутнім голосування за незалежність 1 грудня 1991 року. Адже на підсвідомому рівні закладалося розуміння голосувати “за”, а не “проти”, тобто протестні настрої скеровувалися в позитивне, конструктивне русло підтримки альтернативи старому. І у цьому теж була заслуга Галицької асамблеї.

За визнанням ЦК КПУ демократичні ради в Галичині залишалися господарями політичного становища, посилювали свої позиції, про що свідчив загальний розвиток ситуації в першій половині 1991 р. Незалежницькі настрої з Галичини поширювалися не тільки на сусідні Рівненщину, Волинь, Буковину, але й на центральні та східні регіони, і особливо на Київ [2, арк.57–59]. Створені в рамках компетенції Координаційної ради обласних рад робочі органи намагалися реалізувати задекларовані на асамблеї напрями діяльності в економічній сфері, а сама рада в особі трьох співголів неодноразово формулювала спільну позицію з актуальних питань суспільно-політичного характеру [6, с.27–29]. Зрештою, поведінка і політичних сил, і місцевих органів влади західних областей під час подій 19–21 серпня 1991 року засвідчила тісну координацію дій та єдність позицій у відношенні до спроби державного перевороту в Москві та ймовірності запровадження надзвичайного стану в Галичині.

Проведення другої об’єднаної сесії обласних рад відбулося 5 вересня в Тернополі. На відміну від першої вона мала робочий характер, проходила на хвилі громадсько-політичного піднесення після прийняття Верховною Радою Акта проголошення незалежності України. І під час виступів, і в рішеннях сесії домінували політичні мотиви, не в останню чергу зумовлені підготовкою до майбутнього Всеукраїнського референдуму та виборів Президента України 1 грудня 1991 року. Прийняте із цього приводу звернення до громадян та політичних організацій укотре закликала до єднання, щоб президентом став “справжній патріот і демократ, який керуватиметься високими ідеалами служіння народові України”. Сесія майже одногосно підтримала запропоновану Координаційною радою кандидатуру В.Чорновола як кандидата в президенти. Епітети, що лунали на його адресу: “незламний антикомуніст”, “загальнонаціо-

нальний кандидат”, – мали засвідчити не тільки неординарність, але й власне конкурентоспроможність В.Чорновола супроти кандидатури Л.Кравчука [12].

Власне у своєму виступі В.Чорновіл відзначив роль і місію Галичини: “Ми можемо пишатися тим, що саме Галичина під час путчу, тільки органи влади галицьких земель залишилися вірними справі демократії і свободи, і твердо і однозначно виступили в їх захист, і тому, вважаю, справа нашої честі зберегти роль Галичини як флагмана демократичних процесів в Україні, саме тут повинні бути сформовані концепція побудови української держави, сформульовані основні принципи по магістральним напрямкам її побудови. Постійний політичний тиск Галичини повинен бути каталізатором діяльності республіканських органів влади, повинен спрямовувати їх на шлях будівництва української держави” [8].

На сесії була прийнята й відповідна ухвала, у якій серед пропонованої низки заходів, спрямованих на розбудову демократичної країни, була пропозиція до Верховної Ради про саморозпуск після обрання президента та призначення “нових виборів до професійного парламенту України” [8].

На цьому активна робота на міжрегіональному рівні практично завершилася. За спогадом С.Давимуки, основні заходи з реформування регіональної економіки були зосереджені в створеному у Львові Галицькому економічному центрі, який очолив професор В.Пинзеник. Результатом його роботи була програма переорієнтації виробничих зв'язків з метою різкого підвищення рівня внутрішньої кооперації, конкретні проекти організації нових виробництв, які, однак, стосувалися в основному Львова та Львівщини. До причин припинення функціонування об'єднаної сесії С.Давимука відніс насамперед те, що В.Чорновіл “піддався гострій критиці за Галицьку Асамблею як прояв сепаратизму й поступово відійшов від цієї ідеї” та болісне сприйняття поразки на президентських виборах, після якої він покинув Львів і перейшов на постійну роботу до Києва [14].

Причину згорання регіональних взаємин М.Яковина пояснював тим, що “у зв'язку з посиленням тенденцій централізації в системі виконавчої влади та зміною керівників обласних Рад співпраця в рамках Галицької асамблеї поступово згорталася. Раціональні напрацювання того часу не реалізувалися згодом у формі законодавчих норм” [32]. Таким чином, ініціатори Галицької асамблеї волею-неволею спричинилися до занепаду, оскільки реальною умовою її існування були не стільки наявність об'єктивних факторів і чинників, а в першу чергу суб'єктивна воля керівників рад.

Зі зміною політичної ситуації та пріоритетів для перших осіб інтерес до регіонального проекту, що у своїй основі мав безперечну прогресивну ідею, був банально втрачений. По суті, перспективна новація за умов руйнування однієї командно-адміністративної системи та несформованості її своєрідного клона в українському варіанті початку 90-х років, за умов навіть мінімального успіху могла стати прообразом принципово нового вирішення проблеми регіонального розвитку, лягти в основу демократичної моделі трансформації українського суспільства з виразним національним змістом. На жаль, цей варіант розвитку регіону тогочасна національно-демократична влада не змогла реалізувати, а з нею, фактично, і перспективу якісної ринкової модернізації місцевої інфраструктури Галичини, що в порівнянні з іншими регіонами країни на початку незалежності мала кращі стартові позиції.

І про жупел галицького “сепаратизму”, який, на нашу думку, безпідставно був поєднаний із Галицькою асамблеєю. Такий ідеологічний хід цілком зрозумілий з боку тогочасного комуністичного керівництва та й пізніше, в часи незалежної України (ним періодично страхають і в наші дні). Однак неприйняття ідеї регіональної кооперації (насамперед у соціально-економічній сфері) та координації зусиль з модернізації управлінських механізмів (нехай у зародку і на перспективу) не сприймала й частина демократичного середовища. Навіть високоповажний і щирий українець-патріот, видатний

історик Я.Дашкевич у червні 1991 року писав, що “дитячо-наївне захоплення Галицькою асамблеєю багатьом не дає можливості зрозуміти, що такий галицький сепаратизм – вода на млин сепаратистам, шовіністам, які прагнуть розчленувати соборну Україну. Щоб не бути голослівним, вкажу на відсутність реального спротиву Галицькій асамблеї в партokratичному Києві та в Москві”, гостро відзначаючи, що “на якесь фантастичне засліплення скидається твердження львівської дуже патріотичної преси, що у Львові, мовляв, будують “суверенну Україну в окремо взятій області” [15].

Можна зрозуміти неприйняття Я.Дашкевичем ідей федералізму України загалом та відповідного бачення переустрою країни В.Чорноволом-політиком зокрема. Але на рівні організації партнерських стосунків і на рівні ухвалених документів та публічних заяв керівників рад про який-небудь сценарій відособлення на Галицькій асамблеї все-таки мова не йшла. Сепаратизм, як політичний напрям, безперечно розігрувався антикомуністичними силами в багатьох республіках СРСР. Однак тогочасний галицький “сепаратизм” (якщо ним нарекли Галицьку асамблею) все-таки передбачав відділення України від СРСР, а не Галичини від України. Проведене в лютому 1991 р. у західноукраїнському регіоні групою соціологів з апарату ЦК КПРС соціологічне дослідження чітко відобразило домінуючі самостійницькі настрої в мешканців Львівської та Івано-Франківської та значну їх підтримку жителями Тернопільської, Волинської та Рівненської областей, але це самостійництво стосувалося України загалом, а не якогось окремого регіону чи території [3, арк.6–10]. Та й сам референдум 17 березня чітко продемонстрував суспільні настрої, які на той час і виражали демократично обрані депутати Галичини. Ні Москва, ні комуністична влада в Києві уже не мали достатніх ресурсів, а головне часу, щоб “поставити на місце” національно-демократичні сили в Галичині. Натомість головна ідея останніх – незалежна Україна – виходила за рамки виключно національно-патріотичного табору, ставала провідною ідеєю в республіці.

Здобуття Україною незалежності змінило не тільки політичну ситуацію, але й перспективу розвитку країни. Київ як столиця нової держави потребував не тільки нових ідей, але й людей, які ці ідеї б реалізовували. Другий результат В.Чорновола в президентських перегонах зобов’язував його виходити на всеукраїнський рівень, бути якщо не альтернативою, то дієвим опонентом влади. Можна погодитись із думкою львівського політолога Ю.Тюрдьо, що “банальне “квартирне питання”, привілеї, посади “приручили” більшість “переселенців” зі Львова до Києва. Натомість тих цілей, які галичани поставили перед собою в Києві, чи бодай декларували як мету “своєї боротьби”, досягнуто не було” [30]. Але це не вина лише західноукраїнських демократів, це поки що біда всього українського політикуму.

З огляду на двадцятирічний поступ української державності, тенденцій його суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку можна припустити, що у випадку ймовірної реалізації окреслених у рамках Галицької асамблеї підходів щодо реорганізації та кооперації управлінських, економічних та інформаційних відносин на регіональному рівні Україна могла б отримати позитивний досвід трансформацій, який би суттєво вплинув на загальний розвиток країни. Однак цей шанс було втрачено.

Проведення Галицької асамблеї у 1991 р. стало своєрідним апогеєм хвилі консолідації національно-демократичних сил у західноукраїнському регіоні, виразним проявом демократичної лінії на здобуття державної незалежності України в умовах глибокої кризи тогочасної держави під назвою СРСР. Цей форум за своїм масштабом і спрямуванням виразно відрізнявся від інших заходів, ініційованих та здійснюваних тогочасними українськими націонал-патріотами, оскільки виходив за формат політичної (партійної) чи культурно-просвітницької акції. Його певною мірою можна вважати й поворотною віхою у взаєминах між двома суспільно-політичними силами, завдяки яким постала незалежна держава – національно-визвольним табором і так званими суверен-комуністами. Та все ж, з огляду на історичну ретроспективу, Галицькій асам-

блеї судилося канути в Лету, так і не проявивши того внутрішнього змісту, заради якого, власне, вона й була покликана до життя.

1. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГОУ), ф. 1. Центральний комітет Комуністичної партії України, оп. 32, спр. 2899. – Записки, інформації, довідки про об'єднану сесію Івано-Франківської, Львівської та Тернопільської обласних рад народних депутатів, протиправні дії місцевих органів Рад в західному регіоні щодо організації КП України та інші питання діяльності радянських органів, арк. 1–252.
2. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 32, спр. 2899. – Записки, довідки, інформації секретарів ЦК компартії України, його відділів, Івано-Франківського і Львівського обкомів партії з питань ідеологічної, масово-політичної роботи, зовнішньополітичної пропаганди, контрпропаганди, діяльності політичних партій і формувань, оп. 32, спр. 2969, арк. 1–58.
3. Державний архів Івано-Франківської області (далі – ДАІФО), ф. 1П. Івано-Франківський обласний комітет Комуністичної партії України, оп. 1, спр. 5632. – Порядок денний, ухвали і угода об'єднаної сесії Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської обласних рад народних депутатів від 16 лютого 1991 р., оп. 1, спр. 5632, арк. 1–10.
4. ДАІФО, ф. 1П, оп. 1, спр. 5639 – Інформації, які надіслали обкоми і міськкоми інших областей для використання їх у пропагандистській роботі, оп. 1, спр. 5639, арк. 1–165.
5. Державний архів Львівської області, ф. 1П. Львівський обласний комітет Комуністичної партії України, оп. 62, спр. 940. – Інформації та листи в ЦК КПРС про політичну ситуацію, перебування Л. М. Кравчука і кардинала І. Любачівського на Львівщині, їх прес-конференції, оп. 62, спр. 940, арк. 1–97.
6. Адамович С. Проблема соборності у суспільно-політичному житті Галичини (1991–2004 рр.) / Сергій Адамович. – Івано-Франківськ : Місто-НВ, 2005. – 52 с.
7. Галицька асамблея // Галичина. – 1991. – 19 лютого.
8. Галицька асамблея. Друга об'єднана сесія Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської обласних Рад народних депутатів // Західний кур'єр. – 1991. – 7 вересня.
9. Галицька Асамблея 1991. Матеріал з Вікіпедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Галицька_Асамблея_1991.
10. Гарань О. Галицький сепаратизм [Електронний ресурс] / Гарань О. – Режим доступу : <http://glavcom.ua/articles/3778.html>.
11. Головна мета // Галичина. – 1991. – 29 січня.
12. Гордієнко В. Скільки демократів, стільки кандидатів? / В. Гордієнко // Західний кур'єр. – 1991. – 7 вересня.
13. Гулик І. Галицька Асамблея: єднання в ім'я святої мети / І. Гулик, Я. Колесса, Я. Якимович // За вільну Україну. – 1991. – 19 лютого.
14. Давимука С. Львівський період державотворчої діяльності В. Чорновола 1990–1992 років [Електронний ресурс] / С. Давимука. – Режим доступу : http://www.nru.org.ua/print/?id=4&t=chornovil_reads.
15. Дашкевич Я. Соборність чи федеративність? Передрук з газети "Слово" за червень 1991 р. [Електронний ресурс] / Я. Дашкевич. – Режим доступу : <http://www.universum.lviv.ua/journal/2010/4/dashk.htm>.
16. Експрес. – 1991. – 21 травня.
17. Заява Президії Верховної Ради Української РСР від 14 січня 1991 р. // Галичина. – 1991. – 16 січня.
18. З надією на прийдешній день // Галичина. – 1991. – 13 лютого.
19. Зона вільного підприємництва // Галичина. – 1991. – 14 лютого.
20. Кобута С. Прикарпаття в новітній українській національно-демократичній революції (1988–1991) / Степан Кобута // Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий журнал. – 2001. – № 7. – С. 34–47.
21. Ми просто йшли // Галичина. – 2010. – 22 квітня.
22. На дорогу свободи // Галичина. – 1991. – 20 березня.
23. Петричук М. В єдності – наша сила / М. Петричук // Галичина – 1991. – 21 лютого.
24. Про єдність українських земель. Ухвала об'єднаної сесії Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської обласних Рад народних депутатів // За вільну Україну. – 1991. – 21 лютого.
25. Про регіональну Координаційну раду. Ухвала об'єднаної сесії Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської обласних Рад народних депутатів // Галичина. – 1991. – 18 лютого.
26. Ратуша. – 1991. – № 24.
27. Сесія обласної Ради народних депутатів // Галичина. – 1991. – 30 січня, 31 січня, 1 лютого.
28. Спільне засідання. До уваги депутатів обласної Ради // Галичина. – 1991. – 7 лютого.
29. Три запитання голові обласної ради // Галичина. – 1991. – 4 січня.

30. Тюрдьо Ю. Україна НЕСОБОРНА. Виклики Сєверодонецька [Електронний ресурс] / Ю. Тюрдьо. – Режим доступу : <http://zaxid.net/article/13907>.
31. Чорновіл В. Моя виборча програма (серпень 1989 р.) / В. Чорновіл // Твори : у 10-ти т. Т. 6 : Документи та матеріали. (Листопад 1985 – квітень 1990) / В. Чорновіл ; упоряд. Валентина Чорновіл. – К. : Смолоскип, 2009. – С. 579–587. Зокрема, В. Чорновіл писав: “Я уявляю майбутню Україну федеративною державою – союзом земель, які склалися історично й несуть на собі природнокліматичні, культурно-етнографічні, мовно-діалектні, побутово-господарчі та інші відмінності, що творять неповторне різноликє обличчя єдиного народу. Бачу в складі Української Народної Республіки такі землі, як Київщину, Поділля, Волинь, Галичина, Буковина, Закарпаття, Гетьманщина, Слобожанщина, Запоріжжя, Донеччина, Таврія (Чорномор'я), а Крим – як незалежного сусіду або автономну республіку в союзі з Україною”.
32. Яковина М. Хто ділить і руйнує соборну Україну? / М. Яковина // Львівська газета. – 2003. – 23 грудня.

В статтє рассматриваются обстоятельства проведения, смысл принятых документов и результаты общих сессий Ивано-Франковской, Львовской и Тернопольской областных рад в 1991 году. Выяснено характер этих событий, которые вошли в историю под названием “Галицкая ассамблея”, их влияние на развитие политической и экономической ситуации в регионе и в Украине.

Ключевые слова: Галицкая ассамблея, демократические рады, национал-демократические силы, независимость, соборность Украины.

The article observes the premises of realization, the essence and the contents of the adopted documents and the results of the joint sessions of the regional councils of the Ivano-Frankivsk, Lviv and Ternopil regions held in 1991. The character of these actions, known in history as “Galytska Assembly”, their influence on the development of the political and economic situation in the region and in Ukraine in general is are ascertained.

Key words: Galytska Assembly, democratic councils, national-democratic forces, independency, the territorial integrity of Ukraine.

УДК 338.432 (477)
ББК 63.3 (4 Укр)

Неля Жулканич

НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ АГРАРНОЇ РЕФОРМИ В РЕГІОНІ КАРПАТ (КІНЕЦЬ 90-х рр. ХХ – ПОЧАТОК ХХІ ст.)

У статті визначено та обґрунтовано напрями та особливості здійснення аграрної реформи в областях Українських Карпат. Відзначено також, що за період незалежності в Україні нагромаджено певний вітчизняний досвід реформування земельних й аграрних відносин, а реформа дала реальні економічні й соціальні результати. Однак з переходом до ринку відбулося значне скорочення державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників. Тому вектор державної підтримки виробництва продовольства як однієї зі складових новітньої аграрної політики має бути змінений з орієнтацією на підтримку приватного агровиробника.

Ключові слова: аграрна реформа, ринок, товаровиробник, історичні етапи.

З проголошенням незалежності України у 1991 р. особливого значення набувають проблеми економічного характеру, оскільки економіка є найважливішою галуззю суспільного життя, від якої залежить добробут нації. Однією з найскладніших сфер економіки, яка потребувала кардинального реформування, було сільське господарство.

Процеси реформування в аграрному секторі незалежної України на кінець другого – початок третього тисячоліття були спрямовані на утвердження ринкових відносин. Реформуванню сприяло прийняття відповідних нормативно-правових і законодавчих актів щодо діяльності новоутворених господарських аграрних формувань та розвитку агропромислового виробництва [1].

Питання реформування аграрної сфери економіки України кінця 90-х рр. минулого та початку ХХІ ст. знайшли відображення в працях таких науковців, як: В. Андрійчук, В. Будзьяк, М. Долішній, М. Зубець, В. Кравців, М. Лендел, М. Щурик, В. Юрчишин [2, 4, 5, 6, 10].